

RAPORT

Z DIAGNOZY BARIER I POTRZEB W UCZESTNICTWIE W OFERCIE TEATRU BAJ POMORSKI W TORUNIU, OSÓB ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI:

- SPEKTRUM AUTYZMU
- NIEWIDOMI I NIEDOWIDZĄCY
- NIEPEŁNOSPRAWNI RUCHOWO

ZREALIZOWANY PRZEZ:

Toruń, 2022 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
CELE I SPOSÓB REALIZACJI BADANIA	4
UCZESTNICTWO W KULTURZE OSÓB ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI	7
PERSPEKTYWA I POTRZEBY OPIEKUNÓW / RODZICÓW	9
OBSŁUGA WIDZA ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI – KONTAKT, BUDOWANIE RELACJI	13
DOTARCIE DO WIDZA ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI – KOMUNIKACJA TEATR - OTOCZENIE	19
OFERTA TEATRU I JEJ ORGANIZACJA	22
PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA TEATRU BAJ POMORSKI	27
Podsumowanie.....	37

WSTĘP

Raport stanowi podsumowanie kluczowych wniosków i ustaleń przeprowadzonego badania dostępności Teatru Baj Pomorski w Toruniu dla osób ze szczególnymi potrzebami. Badanie zostało zrealizowane przez Pracownię Zrównoważonego Rozwoju w ramach projektu *Teatr jako zwierciadło - partycypacyjne działania artystyczne, edukacyjne i infrastrukturalne na rzecz rozwoju dostępności w Teatrze Baj Pomorski w Toruniu*, finansowanego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych z programu Kultura bez Barrier.

CELE PROJEKTU TO:

- 1. poznanie specjalnych potrzeb w obszarze uczestnictwa w kulturze, a konkretnie w ofercie Teatru Baj Pomorski,**
- 2. opracowanie dobrych rozwiązań,**
- 3. częściowe zainicjowanie ich wdrożenia i sporządzenie rekomendacji do strategii rozwoju dostępności Instytucji,**
- 4. stworzenie bezpiecznej przestrzeni komunikacji i integracji dla uczestnictwa w ofercie teatru osób ze szczególnymi potrzebami:**
  - osób z niepełnosprawnością ruchową,
  - spektrum autyzmu
  - niewidomych i niedowidzących.

Cele te mają być zrealizowane poprzez: powołanie Zespołu ds. dostępności, badającego potrzeby, szukającego i wdrażającego rozwiązania dostępnościowe; przeprowadzenie szkoleń dla pracowników teatru; realizację integracyjnych warsztatów teatralnych, uwzględniających specjalne potrzeby odbiorców oraz partycypacyjne stworzenie spektaklu teatralnego z trzema grupami docelowymi projektu.

Jednym z kluczowych wniosków wynikających z przeprowadzonego przez nas badania jest konieczność **szerokiego rozumienia sytuacji uczestnictwa w kulturze osób ze specjalnymi potrzebami, które determinuje postrzeganie dostępności instytucji kultury**. Ważny jest nie tyle sam moment bycia widzem spektaklu. Równie istotne okazują się być wszystkie działania, które muszą wykonać osoby o szczególnych potrzebach przed podjęciem decyzji o wyjściu do teatru, jak i całościowe podejście instytucji (teatru) do widza (relacje z widzami przed i po samym spektaklu).

Na możliwość korzystania z oferty instytucji kultury, a w przypadku projektu, **Teatru Baj Pomorski** przez osoby o specjalnych i różnych potrzebach składa się kilka kluczowych elementów:

- przestrzeń i infrastruktura instytucji (teatru),
- komunikacja i informowanie,
- oferta instytucji i sposób jej organizacji,
- obsługa widza ze specjalnymi potrzebami i relacje pracowników_ czek z widzami,

W raporcie omawiamy kolejno każde z tych elementów, wskazując na bariery i potrzeby osób ze specjalnymi i różnymi potrzebami w korzystaniu z oferty instytucji **Teatru Baj Pomorski w Toruniu**.

Raport w obecnej formie stanowi materiał wyjściowy do pracy dla Zespołu ds. dostępności, co oznacza, że jego ustalenia mogą i powinny być uzupełniane oraz rozszerzane o nowe perspektywy istotne dla podjętego problemu dostępności Teatru Baj Pomorski w Toruniu.

Celem realizacji badania było poznanie **kluczowych potrzeb, problemów i barier w korzystaniu z oferty Teatru Baj Pomorski w Toruniu przez osoby ze specjalnymi i różnymi potrzebami.**

Wychodząc od założeń przyjętych we wniosku projektowym w badaniu uwzględnione zostały perspektywy trzech grup odbiorców kultury o specjalnych potrzebach:

- osób niewidomych i niedowidzących,
- osób z niepełnosprawnościami ruchowymi,
- osób ze spektrum autyzmu.

Badanie miało charakter jakościowy, w związku z tym jego **głównym celem było zrozumienie problemu dostępności teatru dla osób o specjalnych potrzebach, nie ilościowe i punktowe wskazanie konkretnych barier w dostępności.** Pozwoliło to na poznanie szerszego kontekstu dostępności instytucji kultury, która nie może być równoznaczna jedynie z dostępnością infrastrukturalną i architektoniczną budynku teatru.

Realizując badanie przeprowadziliśmy:

- 12 wywiadów indywidualnych z osobami na co dzień pracującymi w środowiskach ludzi o specjalnych potrzebach (w przeznaczonych do tego instytucjach i organizacjach, szkołach) oraz z rodzicami dzieci o specjalnych potrzebach,
- 5 wywiadów grupowych z osobami o specjalnych potrzebach: niewidomymi i niedowidzącymi, z niepełnosprawnościami ruchowymi, dziećmi i młodzieżą ze spektrum autyzmu,
- 1 wywiad grupowy z pracownikami Teatru Baj Pomorski,
- 1 wywiad grupowy z rodzicami dzieci o specjalnych potrzebach,
- 3 spacerów badawcze po budynku Teatru Baj Pomorski z osobami niewidomymi i niedowidzącymi oraz z niepełnosprawnościami ruchowymi.

Badanie zostało zrealizowane w okresie wrzesień - listopad 2022 roku.

Zdj.1 Focus z podopiecznymi Stowarzyszenia Jestem w Toruniu

Zdj.2 Spacer badawczy z grupą młodzieży autystycznej z VII LO w Toruniu

Zdj.3 Spacer badawczy z niewidomymi i niedowidzącymi Z PZN oddział toruński – brak oznaczeń wskazujących miejsce zakupu biletów

Zdj.4 Spacer badawczy z niewidomymi i niedowidzącymi Z PZN oddział toruński – oznaczenia dla osób niedowidzących powinny być wypukłe - tabliczki na drzwiach obsługi widza.

Poziom uczestnictwa osób ze szczególnymi potrzebami w życiu kulturalnym jest zróżnicowany. W wielu przypadkach niska aktywność w tym obszarze nie jest związana z barierami architektonicznymi czy mentalnymi, lecz po prostu z brakiem zainteresowania kulturą czy sztuką. Jednak, kiedy już osoba z niepełnosprawnością interesuje się kulturą i chciałaby w niej uczestniczyć, możemy z całą pewnością stwierdzić, że ma do pokonania znacznie więcej barier niż użytkownik bez specjalnych potrzeb.

Istotnym czynnikiem, który wpływa na częstotliwość uczestniczenia w życiu kulturalnym jest miejsce zamieszkania. Osoby z niepełnosprawnością z ośrodków wiejskich mają utrudniony dostęp ze względu na oddalenie od instytucji kultury, co tworzy kolejną barierę w postaci braku transportu. Ich uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych uzależnione jest często od rodziców / opiekunów. Korzystanie z komunikacji miejskiej w wielu przypadkach generuje lęk. A brak doświadczeń w samodzielnym poruszaniu się ten lęk umacnia.

Duże znaczenie ma wychowanie i oswojenie z uczestnictwem w kulturze od najmłodszych lat. Ze względu na brak dostępności kultury w przeszłości, znaczna część osób z niepełnosprawnościami nie jest przyzwyczajona do korzystania z oferty kina, teatru czy galerii sztuki, nie wyrobiło sobie nawyku i potrzeby uczestnictwa w życiu kulturalnym.

Zależy to też od tego, czy rodzice wyrobili w dzieciach potrzebę uczestnictwa w życiu kulturalnym. Zuzia jest niezwykle rozbudzona kulturalnie i jakby było to możliwe, to chodziłaby codziennie na wydarzenia. (cytat z wywiadu)

Dlatego tak ważne jest, aby tworzyć dostępne wydarzenia kulturalne skierowane do widza już od najmłodszych lat. W ten sposób buduje się potrzebę uczestnictwa w życiu kulturalnym, co ma również wymiar terapeutyczny, zapewnia integrację, pozwala na zdobywanie nowych doświadczeń, które pomagają w rozwoju dziecka. Edukacja kulturalna pomaga również w uczeniu się pokonywania barier, co buduje poczucie własnej wartości, sprawczości i niezależności.

Im szybciej zaczynamy pracować z dzieckiem i rodzicami, tym pokazujemy, że nie ma niepełnosprawności. Adaptujemy dziecko, które wzrasta w swoim środowisku ze swoją niepełnosprawnością, żeby nie dać poczucia niepełnosprawności. Takie dzieci, im wcześniej zaczyna się z nimi pracować, tym chętniej korzystają z kultury. Dzieci nie zdają sobie z tego sprawy, że są bariery architektoniczne, bo jest mama, tata, nauczyciel. Często wykonuje te wszystkie rzeczy, dziecko nie ma świadomości, że coś zaczyna przeszkadzać. (cytat z wywiadu)

W innej sytuacji są osoby, które stały się niepełnosprawne na skutek wypadku, które muszą uporać się z nagłą zmianą życiową i poczuciem rezygnacji.

Te osoby nie myślą o kulturze, to przychodzi na samym końcu. Jeśli wychodzą ze szpitala, rehabilitują się, nabywają jakiś stopień sprawności, to dopiero zaczynają wychodzić do społeczeństwa. Częściej zaszwywają się w domu. (cytat z wywiadu)

Można powiedzieć, że w podobnej sytuacji są osoby niepełnosprawne nisko funkcjonujące. Dla nich większą potrzebą zdaje się być rehabilitacja i terapia niż uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych.

Najłatwiejszą i najpowszechniejszą formą uczestnictwa w kulturze są grupowe wyjścia zorganizowane przez placówkę. Obecność opiekuna, asystenta daje poczucie bezpieczeństwa, chociażby w kwestii dotarcia do instytucji.

Indywidualne wyjścia osób dorosłych są zależne od ich umiejętności samodzielnego poruszania się oraz dostępności instytucji i wymagają dużo większego wysiłku, determinacji i wyuczonej samodzielności osoby niepełnosprawnej.

Znam osoby, które uczestniczą indywidualnie. Nawet ja z takimi osobami chodziłam, ale bardziej jako koleżanka. Asystowałam, ale to była osoba, która nawet sama by się tam udała. (cytat z wywiadu)

W większości przypadków osoby z niepełnosprawnością korzystają jednak z pomocy przewodnika, asystenta, opiekuna. Dotyczy to zarówno osób z niepełnosprawnościami motorycznymi jak i zaburzeniami wzroku. W przypadku osób ze spektrum autyzmu zależy to od stopnia jego zaawansowania.

W przypadku niepełnosprawnych osób małoletnich, są one właściwie uzależnione od opiekunów i ich decyzji. Bardzo często rodzice czy opiekunowie są zbyt obciążeni codziennymi sprawami, aby organizować wyjścia czy wyjazdy na spektakle. Jeśli wyjście wiąże się z dodatkowymi barierami, to te często decydują o pozostaniu w domu.

Dodatkowo osoby z niepełnosprawnością często mają poczucie, że są ciężarem dla swojej rodziny, ponieważ mają świadomość, że są od niej uzależnieni. Dlatego też zdarza się, że nie inicjują i nie komunikują potrzeby wyjścia do teatru, galerii czy kina, pomimo chęci.

Żadna choroba czy niepełnosprawność w rodzinie nie dotyczy tylko jednostki, lecz całego systemu. W przypadku rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością najbardziej obciążonymi członkami rodziny są rodzice dziecka. Zatem badając potrzeb i bariery osób ze specjalnymi potrzebami nie należy zapominać o perspektywie opiekunów.

Żeby zadbać o osoby ze specjalnymi potrzebami trzeba też zadbać o ich opiekunów.

(cytat z wywiadu)

Coraz częściej mówi się o strategii rozwoju polityki wytchnieniowej dla rodziców / opiekunów osób ze specjalnymi potrzebami. Jest ona odpowiedzią na wypalenie i wyczerpanie psychiczne i fizyczne jakie odczuwają opiekunowie. Oczywiście sytuacja materialna w jakiej znajduje się rodzina ma duże znaczenie - determinuje możliwość zatrudnienia indywidualnych asystentów, odciążając w ten sposób rodziców jako jedynych opiekunów osób niepełnosprawnych. Jednak nawet w przypadku korzystania ze wsparcia profesjonalnych usług, wśród wszystkich rodziców osoby niepełnosprawnej występuje wypalenie, przemęczenie i długotrwały stres, który może powodować depresję i znaczne obniżenie dobrostanu psychofizycznego.

Oprócz oczywistego obciążenia w postaci sprawowania ciągłej opieki i związanej z tym wysiłkiem fizycznym dochodzi odczuwana presja społeczna, aby traktować potrzeby niepełnosprawnego podopiecznego priorytetowo (wobec swoich) i działać głównie na rzecz ciągłego ich spełniania.

Często rodzice nie dostają wsparcia psychologicznego, są pod presją, żeby działać dla dziecka.
(cytat z wywiadu)

Funkcjonowanie w środowisku wywierającym taką presję nie tylko nie wspiera, lecz może utrudniać zadbanie o siebie i swoje potrzeby rodzicom osób z niepełnosprawnością.

Świadomość tego stanu rzeczy jest bardzo ważna przy projektowaniu wydarzeń kulturalnych skierowanych do osób ze specjalnymi potrzebami.

Z punktu widzenia rodziców osób niepełnosprawnych znacznie bardziej atrakcyjne niż wspólne uczestniczenie w kulturze ze swoimi podopiecznymi jest pozostawienie ich w bezpiecznej przestrzeni, pod opieką wykwalifikowanych osób, mając poczucie, że zostaną potraktowane z odpowiednią troską.

Jak byłem młody i zaczynałem swoją przygodę, to komentowałem zachowania rodziców osób ze specjalnymi potrzebami, że jak mogą na to pozwalać, dlaczego nie robią więcej. Po kilku latach zrozumiałem, że ja jestem na 4 godziny, a oni 24 na dobę z dorosłym człowiekiem. Wtedy przestałem komentować. (cytat z wywiadu)

W literaturze i społecznym dyskursie wiele mówi się o tym jak ważne dla budowania relacji rodzic – dziecko jest wspólne uczestniczenie w kulturze. Z pewnością jest to słuszna teoria, jednak nie można jej przełożyć bezpośrednio i dosłownie na sytuację rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi. Tutaj kontekst ma ogromne znaczenie. Trzeba pamiętać, że niepełnosprawny małoletni pozostaje pod opieką rodziców przez cały czas, kiedy nie przebywa w placówce specjalnej, a osiągając wiek, w którym pełnosprawne dzieci się usamodzielniają wciąż wymaga opieki. Oznacza to, że (najczęściej) jeden z rodziców przebywa ze swoim podopiecznym przez większą część doby. Te relacje nie wymagają dodatkowego wspólnego czasu. Wymagają zapewnienia przestrzeni i odrobiny niezależności, tak aby dzieci mogły doświadczać samodzielności a rodzice ładować zasoby energetyczne potrzebne na dalszą wyczerpującą pracę.

Marzę o tym abym mogła zostawić dziecko w instytucji i żeby oni wiedzieli, jak je obsłużyć.

(cytat z wywiadu)

Oczywiście nie w każdym przypadku pozostawienie pod opieką kadry instytucji małoletniej osoby niepełnosprawnej będzie możliwe. Warto próbować rozwiązań, w których opiekun znajduje się w niewielkim oddaleniu, lub nawet za drzwiami, żeby w razie sytuacji kryzysowej móc zareagować. Współpraca między kadrą a rodzicami OSP powinna być w tym zakresie bardzo ścisła i otwarta, opierać się na zaufaniu i wyrozumiałości.

Chcąc organizować wydarzenia teatralne, w których dzieci ze specjalnymi potrzebami mogłyby być pozostawiane pod opieką kadry instytucji, konieczne jest przeszkolenie pracowników z podstaw asystowania osobom z niepełnosprawnością i przede wszystkim, umożliwienie im poznania tych potrzeb wcześniej, w bezpiecznych dla obu stron warunkach. Bardzo ważne jest również omówienie przebiegu wydarzenia po jego odbyciu – tak aby pracownicy dostali informację zwrotną i mogli zweryfikować swoje podejście. Oznacza to zadbanie o stworzenie przestrzeni na ewaluację warsztatów, spotkań czy innych wydarzeń teatralnych, poprzez np. zorganizowanie spotkania z rodzicami / opiekunami.

Bardzo ważne jest to, że wielu rodziców dzieci z niepełnosprawnościami potrafi w asertywny sposób komunikować potrzeby swoje i swoich podopiecznych. Warto mieć świadomość, że nabycie tych umiejętności następowało głównie w trudnych dla nich sytuacjach, lecz stało się koniecznością. Komunikowanie swoich potrzeb jest na ogół trudną sztuką, będąc jednocześnie podstawą dobrej komunikacji, warto więc aby pracownicy instytucji przyjmowali asertywne komunikowanie potrzeb przez rodziców jako cenny zasób,

który ułatwia obopólne porozumienie. Jeśli komunikat o potrzebie nie pada wprost, warto zapytać: Czego pan / pani potrzebuje?

Ważne jest, aby rodzice/ opiekunowie nie czuli się oceniani i krytykowani za wyrażenie swoich potrzeb. Nawet jeśli nie będą one możliwe do spełnienia należy je przyjąć z szacunkiem i otwartością. Nieocenianie i niekrytykowanie są najczęściej wymienianymi pożądanymi postawami, których rodzice potrzebują od pracowników instytucji kultury. Najważniejsze są szczególnie w momentach większych kryzysów, np. hysterii dziecka autystycznego, konieczności przewinięcia pieluchowanego dziecka na wózek (w tym też często rodzice potrzebują wsparcia,) czy próbie ucieczki dziecka z budynku (kiedy to się dzieje rodzic często wybiega za swoim dzieckiem, pozostawiając swoje rzeczy w budynku, najlepszym zachowaniem jest wtedy pomoc w pozbieraniu tych rzeczy i odniesienie ich rodzicowi, nawet jeśli znajduje się na zewnątrz budynku).

Taka postawa wymaga od pracowników znacznego wysiłku, jednak przynosi korzyści, w efekcie tworząc instytucję przyjazną i otwartą na różnorodność potrzeb. Aby tak się stało, konieczne jest zgłębienie obszaru komunikacji interpersonalnej i obsługi widza ze specjalnymi potrzebami.

Zaś wstępem do dobrej komunikacji z osobami ze specjalnymi potrzebami jest znajomość ich barier mentalnych, z którymi się zmagają, chcąc uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych.

BARIERY MENTALNE W UCZESTNICTWIE W KULTURZE

Ogromna część osób z niepełnosprawnością zmagają się z lękiem przed niezrozumieniem, brakiem akceptacji i wykluczeniem społecznym. Pogłębia to izolację i stanowi jedną z największych barier w ich uczestnictwie w kulturze czy szerzej, życiu społecznym.

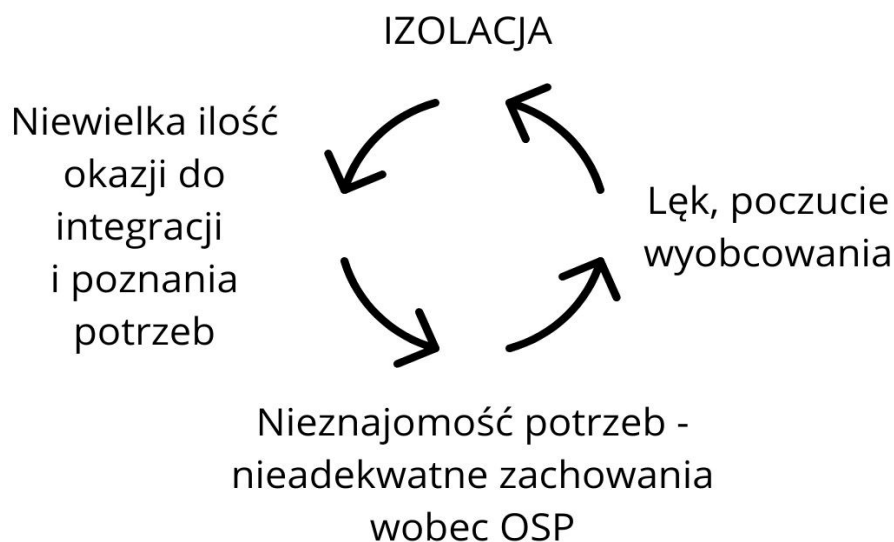
Ludzie z niepełnosprawnościami wstydzą się wychodzić na ulice. Do tej pory mamy podopiecznych, którzy są zamknięci na wsi w domach....Dlatego, że społeczeństwo nie jest do końca wykształcone. Szczególnie osoby starsze zwracają uwagę na osoby z niepełnosprawnościami. (cytat z wywiadu)

Sporadyczne uczestnictwo osób ze specjalnymi potrzebami w kulturze, czy szerzej w życiu społecznym stwarza sytuację błędnego koła izolacji: im mniej wychodzą i uczestniczą w życiu społecznym, tym mniej jest okazji do integracji i nauczenia się ich potrzeb przez innych ludzi. Z tego powodu osoby pełnosprawne często nie wiedzą, jak się zachować w wielu sytuacjach, które pozostają dla nich nieoswojone. Nieodpowiednie zachowania generują lęk i poczucie

wyobcowania wśród osób ze specjalnymi potrzebami, co powoduje, że zostają w domu i się izolują. I cykl się powtarza.

Są osoby z niepełnosprawnością, które mają problemy społeczne, komunikacyjne i mają opory, aby wyjść do instytucji kulturalnej. (cytat z wywiadu)

BŁĘDNE KOŁO IZOLACJI OSÓB ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI

Można więc powiedzieć, że oprócz barier architektonicznych, jedną z największych przeszkód w aktywnym uczestniczeniu w wydarzeniach kulturalnych jest bariera mentalna. Warto więc pamiętać, aby rozwiązania dostępnościowe uwzględniały również tę barierę.

Co pomaga i zachęca do uczestnictwa w kulturze osoby ze szczególnymi potrzebami?

Mówienie, że dane miejsce jest przyjazne osobom neuroróżnorodnym. To jest też ważne dla rodziców, którzy boją się przychodzić gdzieś ze swoimi dziećmi. Można popracować z instytucją jak o tej przyjazności mówić. Ważne jest, żeby powiedzieć rodzicowi, że nie jest dla nas problemem, jeśli twoje dziecko będzie krzyczało. Rozumiemy, że twoje dziecko będzie miało problem z czekaniem. Nie będziemy oceniać twoich kompetencji rodzicielskich. Fajne byłoby miejsce, gdzie możesz pójść, gdy poczujesz problem. Tam nie będziesz oceniany. Da się dopracować postawy i przekaz medialny, żeby rodzic poczuł się bezpiecznie emocjonalnie. Budowanie poczucia bezpieczeństwa, a nie stereotypów.(cytat z wywiadu)

Jedną z najważniejszych kwestii, która buduje dostępność Instytucji jest **obsługa widza ze specjalnymi potrzebami: jakość kontaktu z pracownikami tworzącego przyjazny klimat; ich świadomość specjalnych potrzeb oraz umiejętność reagowania na nie.** To ostatecznie ich postawa potwierdza lub zaprzecza przekazowi, który kieruje teatr do swoich odbiorców.

OBSŁUGA WIDZA ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI – KONTAKT, BUDOWANIE RELACJI

Aby odnieść się do bariery mentalnej uczestnictwa osób ze specjalnymi potrzebami (dalej OSP) w kulturze, konieczna jest znajomość nie tylko specjalnych potrzeb, ale i bagażu emocjonalnego, który przynoszą ze sobą na spektakl osoby niepełnosprawne oraz ich opiekunowie. Jego świadomość pozwoli **na zbudowanie bezpieczeństwa emocjonalnego, który jest jedną z najważniejszych potrzeb w obszarze kontaktów z pracownikami instytucji kultury.**

Co przynoszą ze sobą rodzice, opiekunowie i osoby niepełnosprawne, kiedy przychodzą na spektakl:

- lęk rodziców przed krytyką i podważeniem rodzicielskich kompetencji;
- poczucie winy za zakłócanie spektaklu przez ich podopiecznych ... *nigdy nie wiadomo co się stanie. Czasami autyści mają gorsze dni.* (cytat z wywiadu)
- poczucie winy za ciągłe potrzebowanie pomocy;
- poczucie winy i dyskomfort, gdy ktoś dźwiga wózek os. niepełnosprawnej;
- złość i frustrację z powodu bycia ciągle w roli potrzebującego / potrzebującej;
- frustrację i bezsilność z powodu nieumiejętności proszenia o pomoc;
- złość i frustrację z powodu niezaspokojenia potrzeby;
- poczucie obcości, bycia zawsze w mniejszości, wykluczenia;
- poczucie bycia „na dostawkę” – kiedy wózki stawiane są poza zwykłymi rzędami;
- lęk przed zwracaniem uwagi instytucjom kultury na niedociągnięcia z obawy przed usunięciem wydarzeń dla osób ze specjalnymi potrzebami;
- poczucie bycia niezrozumianym, osamotnionym: *Pracownicy często nie widzą perspektywy osób z niepełnosprawnością, na przykład pod względem proszenia o pomoc czy wykluczenia, czucia się inaczej.* (cytat z wywiadu);
- poczucie przykrości, gdy obserwują i czują lęk przed nimi: *Czasami boją się nam podać rękę. Według mnie powinni normalnie się przywitać. Nawet jak ktoś ma niesprawne ręce, to może podejść i tę rękę chwycić.* (cytat z wywiadu)

- poczucie lekceważenia i pomijania, gdy ktoś zwraca się do ich pełnosprawnych towarzyszy: *Najważniejsza rzecz - jak idę ze swoim kolegą czy koleżanką, to zwracają się nie bezpośrednio do mnie, tylko do nich. (cytat z wywiadu).*

Dodatkowym czynnikiem ograniczającym uczestnictwo w kulturze i wzmacniającym lęk wśród osób z niepełnosprawnością, stała się pandemia Covid. Wpłynęła na zmianę priorytetów, spowodowała pogorszenie zdrowia psychicznego i wykształciła nowe nawyki w życiu społecznym.

To będzie duże wyzwanie. Poziom lęku wzrósł wśród ludzi. (cytat z wywiadu)

Aby przełamać schemat błędnego koła izolacji osób ze specjalnymi potrzebami potrzeba przede wszystkim empatii, otwartości, cierpliwości i po prostu ludzkiej życzliwości.

Warto zdawać sobie sprawę, że uniwersalna trudność w komunikowaniu swoich potrzeb dotyczy również, a może szczególnie osób z niepełnosprawnością, ponieważ dużo częściej pozostają oni w roli osób potrzebujących. Właśnie dlatego nie wszystkie osoby z niepełnosprawnością umieją prosić o pomoc. Z tego samego powodu duża część OSP bardzo tego nie lubi. Nie jest łatwo zorientować się do której grupy należy widz, którego pracownik ma obsłużyć. Dlatego tak ważny jest rozwój umiejętności komunikacji interpersonalnej. Dzięki umiejętnościom komunikacyjnym będziemy w stanie dowiedzieć się czy dana osoba potrzebuje pomocy i jeśli tak to w jakiej formie.

Nie wszystkie osoby mają umiejętność komunikowania wprost swoich potrzeb i próśb o pomoc. Często, jeśli osoba nie jest im znana nie będą chciały od niej wsparcia. Nie czują się bezpiecznie i komfortowo. Tu wchodzi kompetencje miękkie. Warto wiedzieć jak uniwersalnie pomóc. Zapytać w jaki sposób udzielić wsparcia. (cytat z wywiadu)

ZACHOWANIE PRACOWNIKÓW WOBEC WIDZA ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI

Forma pomocy to kolejny ważny wątek w obszarze obsługi widza ze specjalnymi potrzebami. Z naszych badań wynika, że nie zawsze można znaleźć uniwersalny sposób pomocy osobie z niepełnosprawnością. Ich preferencje znacznie się różnią. Niektórym osobom poruszającym się na wózku będzie miło, gdy przy nich ukucniemy nie patrząc z góry, innym zaś będzie to przeszkadzać. Niektórzy będą oczekiwać pomocy w jak największym zakresie, inni zaś tylko w takim, który wspiera ich samodzielność. Dlatego tak ważne jest, aby nauczyć się asertywnie pytać - *Jak mogę Ci pomóc? Wytlumacz mi proszę.*

Umiejętność zapytania o formę pomocy jest fundamentem budowania nie tylko bezpieczeństwa emocjonalnego, ale i fizycznego:

Czasami widoczna jest natarczywość – ludzie nie wiedzą, jak pomóc i robią krzywdę sobie lub osobom na wózku - podnosząc nieumiejętnie wózek można wywrócić z niego osobę i zrobić krzywdę sobie. (cytat z wywiadu)

Kwestia bezpieczeństwa fizycznego w instytucji kultury to nie tylko dostosowana przestrzeń, infrastruktura, sprzęt i procedury. To również, a może przede wszystkim ludzie, którzy będą wiedzieli, jak się zachować, aby pomóc osobie ze specjalnymi potrzebami w przypadku standardowego korzystania z oferty, ale też w przypadku zagrożenia i konieczności udzielenia pierwszej pomocy lub ewakuacji. W przypadku ekstremalnych sytuacji warto, aby ktoś z pracowników wiedział, jak obsłużyć specjalne krzesło lub nosze do ewakuacji osoby niepełnosprawnej. Istnieją opracowane procedury takiej ewakuacji, jak również szkolenia organizowane przez wykwalifikowanych instruktorów.¹

W przypadku regularnej obsługi widza ze specjalnymi potrzebami to pracownicy powinni być najlepszymi przewodnikami po teatrze, którzy pokierują w potrzebne miejsce. Umiejętność wczucia się w sytuację i sposób postrzegania przestrzeni przez osoby niewidome, autystyczne czy poruszające się na wózku pozwoli zrozumieć, że nawet najprostsze informacje mogą być kluczowe dla ich poczucia komfortu.

Najważniejsza rzecz, kiedy przychodzi osoba z niepełnosprawnością do placówki kultury, to pokazanie jej, gdzie jest toaleta. Osoby niewidome są bardzo skrupowane, kiedy muszą o coś zapytać, a nie wiedzą gdzie ktoś jest i kto to jest. To daje strefę komfortu. (cytat z wywiadu).

W przypadku obsługi widza niewidomego i niedowidzącego bardzo pomocne czy wręcz konieczne jest przeszkolenie pracowników instytucji z audiodeskrypcji. Dzięki temu będą oni wiedzieli jak prawidłowo opisać przestrzeń, na co zwrócić uwagę i które informacje są kluczowe dla osób niewidomych. Będą potrafili na bieżąco zareagować.

Pomocnym rozwiązaniem, stosowanym już przez wiele instytucji jest wyznaczenie wśród pracowników jednej osoby jako "koordynatora ds. dostępności". Taki pracownik jest wyznaczoną osobą do kontaktu, z którą mogą się skontaktować osoby ze szczególnymi potrzebami zanim odwiedzą teatr. Dzięki bezpośredniemu kontaktowi będą mieli możliwość uzyskania odpowiedzi na istotne dla nich kwestie oraz zamówienia asysty podczas swojej obecności. Pracownik ten powinien być wyszkolony z zakresu asystowania osobom ze szczególnymi potrzebami. Do jego obowiązków należy również koordynacja wdrażania strategii dostępności instytucji oraz szkoleń innych pracowników z tego zakresu. Podczas naszych badań wiele osób SP oraz ich opiekunów wskazywało to rozwiązanie jako jedno z najbardziej pomocnych i budujących poczucie bezpieczeństwa OSP.

---

¹ Można je znaleźć np. na stronie internetowej: www.polskabezbarier.org/ewakuacja

CZY SPECJALNE POTRZEBY SĄ NAPRAWDĘ TAKIE SPECJALNE?

Można powiedzieć, że **jedną z największych potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami jest móc czuć się w społecznych sytuacjach jak najczęściej jak użytkownik bez specjalnych potrzeb.**

Gdyby nie było barier nie byłoby niepełnosprawności (cytat z wywiadu)

Znamy już kontekst bagażu emocjonalnego, wiemy więc jak **trudne i obciążające jest bycie ciągle w pozycji osoby potrzebującej i proszącej o pomoc.**

Dlatego bardzo ważną potrzebą osób niepełnosprawnych jest samodzielność - w możliwym dla nich zakresie, **a najlepszym sposobem pomagania jest pomaganie, które umożliwia i wspiera tę samodzielność.**

Warto pamiętać, że nawet najmniejszy aspekt, dla wielu pełnosprawnych osób nieistotny, dla osoby niepełnosprawnej może stanowić o jej poczuciu samodzielności. Możliwość samodzielnego podejmowania decyzji w wydawałoby się błahych sprawach może być dla osoby z niepełnosprawnością bardzo ważna.

Dlatego pracownicy powinni mieć przede wszystkim świadomość, że zamiast od razu pomagać, należy zawsze najpierw pytać, czy konkretna osoba potrzebuje pomocy i jak można jej pomóc.

Mimo wielu różnic w preferowanej formie pomocy istnieje wiele uniwersalnych, ogólnie przyjętych i opisanych reguł, które określa się mianem savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych. Przewodniki wydane zostały przez fundację, działającą na rzecz niwelowania barier i są udostępnione są w Internecie bezpłatnie.²

Warto jednak mieć świadomość, że przeczytanie opracowanych zasad nie zastąpi szkolenia prowadzonego przez wykwalifikowanego instruktora/instruktorkę, na którym pracownicy doświadczą bezpośrednio codziennych barier OSP.

Przykładowe pożądane postawy wobec osób ze specjalnymi potrzebami:

- *Niestawanie zbyt blisko osoby na wózku: Nawet jak ktoś stanie przede mną, to w takiej odległości, że muszę zadzierać głowę, to niewygodne.*

---

² Wiele publikacji dostępnych jest w zasobach Fundacji Kultura bez Barier:
<https://kulturabezbarier.org/publikacje/>

- Precyzyjne opisywanie, gdzie znajdują się dane rzeczy, co znajduje się na drodze, w jakiej odległości, wobec osoby niewidomej i niedowidzącej; nieużywanie określeń typu „tam”;
- Prowadzenie za łokieć, nie za rękę; lub - to osoba niewidoma trzyma się osoby widzącej; asystent idzie zawsze z przodu;
- Przedstawienie się osobie niewidomej, krótkie opisanie siebie „*Mam ciemne włosy i zielony sweter*” – tak, aby osoba niewidoma mogła sobie choć trochę wyobrazić z kim ma do czynienia;
- Zwracanie się bezpośrednio do osoby niepełnosprawnej, a nie do jej asystenta/opiekuna;
- W przypadku osób, które niewyraźnie mówią, cierpliwe prośenie o powtórzenie lub zapisanie; chęć zrozumienia pomimo trudności;
- Przepuszczanie osób niepełnosprawnych w kolejkach, pilnowanie, aby nie zostały potrącone przez nieuważny tłum;
- Wobec niewidomych używanie zwrotów funkcjonujących w codziennym kontakcie bez obaw: „do widzenia”, „do zobaczenia”, „chodźmy”;
- Asystowanie rodzicom dzieci niepełnosprawnych, np. przyniesienie kurtki z szatni.

Najwięcej opracowanych uniwersalnych reguł określanych mianem *savoir vivre* dotyczy osób z niepełnosprawnościami motorycznymi, wzroku i słuchu.

Grupa osób ze spektrum autyzmu jest ze swej definicji wyjątkowo różnorodna i w niej najtrudniej będzie wypracować uniwersalne zasady postępowania.

Dlatego w tym przypadku najważniejsze są umiejętności komunikacji oraz empatyczna, nieoceniająca postawa. Najlepszym zachowaniem będzie zapytanie o formę pomocy. Jeśli dziecko w spektrum nie będzie chciało kontaktu, nie należy do niego przymuszać, lecz zadać pytanie opiekunowi.

Pomimo braku kontaktu dobrze jest nie ignorować zupełnie dziecka w spektrum, lecz swoją postawą stworzyć przestrzeń akceptacji, w której dziecko poczuje się bezpiecznie i będzie mogło nawiązać kontakt, jeśli będzie tego chciało.

Postawa autentycznej akceptacji powinna być fundamentem kontaktu pracownika z osobami w spektrum i ich opiekunami.

W niektórych przypadkach brak kontaktu nie oznacza niechęci, lecz trudność w mówieniu: *Jeśli autysta nie porozumiewa się werbalnie, to może ma swoją książkę do komunikacji. Jeśli ktoś zauważy, że ta osoba nie mówi, to warto zapytać, czy da się z nim inaczej porozumieć. Książka do komunikacji ma piktogramy do komunikacji. Są też “mówiki” – tablet do komunikacji dla osób niemówiących. (cytat z wywiadu)*

Warto mieć ciągłą świadomość różnorodności spektrum autyzmu, dlatego po otrzymaniu tej informacji od rodzica nie należy proponować utartych rozwiązań, lecz zawsze pytać, czego potrzebują.

Jeden nie lubi hałasu, a drugi dużych przestrzeni. Nie będziemy tego wiedzieć bez rozmowy z opiekunem. (cytat z wywiadu)

Dla osób z autyzmem najważniejsza jest potrzeba poczucia bezpieczeństwa i akceptacji często trudnych dla innych widzów zachowań. Kiedy takie nastąpi, najlepszy jest brak reakcji pracownika lub zapytanie opiekuna czy pomóc i w jaki sposób. Na pewno należy unikać porad. Pracownikowi może się wydawać, że opiekun sobie nie radzi, ale sugestie nie zawsze są trafne, a budują poczucie bycia ocenianym i niekompetentnym.

Istnieją jednak granice braku reakcji i akceptacji. To sytuacje, gdzie faktycznie widoczna jest przemoc psychiczna i fizyczna opiekunów wobec osób z niepełnosprawnościami. Takie sytuacje pracownicy powinni zgłaszać odpowiednim placówkom.

Granice w kontaktach z osobami ze szczególnymi potrzebami powinny być również umiejętnie stawiane samym niepełnosprawnym. Nie jest to łatwe zadanie, tym bardziej, że podobnie jak komunikowanie swoich potrzeb, stawianie granic jest uniwersalnie trudne.

Chcąc jednak budować kontakt równościowy, traktując osoby z niepełnosprawnościami jak równoprawnych użytkowników teatru, należy pamiętać o stawianiu im granic i o tym, że pracownicy mają do tego prawo. Ten obszar może być wyjątkowo trudny dla samych pracowników. Dobrym rozwiązaniem byłoby szkolenie z postaw asertywnych wobec osób ze specjalnymi potrzebami.

KONKRETNE ROZWIĄZANIA OBEJMUJĄCE PRACOWNIKÓW TEATRU, KTÓRE MOGĄ POMÓC OSOBOM ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI W PRZEBYWANIU W TEATRZE I UCZESTNICTWIE W SPEKTAKLU:

- oznaczenie (piktogramem, graficznie) osób, do których można zgłosić się o pomoc;
- wyznaczenie pracownika ds. dostępności, który będzie przeszkolony z zakresu asystowania, będzie odpowiedzialny za wdrażanie rozwiązań, kontakty z placówkami specjalnymi;
- wyznaczenie osoby, która będzie udzielać niezbędnych informacji przy wejściu do teatru (gdzie kierować się do szatni, gdzie jest toaleta, gdzie jest sala widowiskowa)

i wesprze w poruszaniu się po instytucji w razie potrzeby, poda słuchawki do audiodeskrypcji;

- kierowanie ruchem przez pracowników – pilnowanie, aby osoby z niepełnosprawnościami miały swobodne przejścia;
- przeszkolenie w obsłudze wind oraz pomocy w przenoszeniu / przemieszczaniu się osób z niepełnosprawnościami;
- wizyty pracowników w placówkach specjalnych, zaangażowanie ich do codziennych czynności, tak aby poznali osoby ze specjalnymi potrzebami;
- spotkania dyskusyjne po spektaklach, umożliwienie żywego kontaktu i porozmawiania z aktorami;
- warsztaty dla pracowników z wejścia w doświadczenie osoby niepełnosprawnej oraz warsztaty z wiedzy o spektrum autyzmu i jak się zachowywać w różnych sytuacjach;
- warsztaty uwrażliwiająco – empatyczne;
- używanie plakietek przez dzieci autystyczne „chcę kontaktu”, „nie chcę kontaktu”;
- możliwość wcześniejszego oswojenia przestrzeni przez dzieci w spektrum, oprowadzenie po teatrze, możliwość kontaktu z pracownikami, aktorami.

Podsumowując obszar budowania relacji i obsługi widza ze specjalnymi potrzebami warto pamiętać, że to właśnie kontakt z żywym człowiekiem jest najbardziej wartościowy w doświadczaniu teatralnego uniwersum. A możliwość żywego kontaktu z aktorami, pracownikami teatru i poznawanie teatralnego uniwersum poprzez ten kontakt jest szczególnie ważną potrzebą wśród innych szczególnych potrzeb.

DOTARCIE DO WIDZA ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI – KOMUNIKACJA TEATR - OTOCZENIE

Bezpośredni kontakt i budowanie relacji są również najlepszym i najbardziej efektywnym sposobem promocji i dotarcia do widza z tej grupy odbiorców. A chcąc budować dostępną dla różnorodnych potrzeb instytucję kultury nie można zapominać, że tak samo dostosowane i dostępne powinny być również kanały promocji teatru

Chcąc zwiększać udział osób neuroróżnorodnych, z niepełnosprawnościami wśród publiczności Baha Pomorskiego trzeba **podjąć skonkretyzowane na tą grupę odbiorców działania komunikacyjne.**

Istotnym elementem tej komunikacji powinno być **budowanie relacji z widzami OSP poza teatrem**: odwiedzanie przez aktorów teatru szkół czy placówek, w których uczą się lub spędzają czas osoby ze specjalnymi potrzebami. Stwarza to możliwość łagodnego wejścia w świat teatru, zapoznania z nim, polubienia i oswojenia. Takie spotkanie to dla osób ze specjalnymi potrzebami możliwość poznania tej sfery kultury – na przykład poprzez realizację warsztatów teatralnych czy krótszych spektakli granych poza teatrem, w miejscach codziennego przebywania osób ze specjalnymi potrzebami. Z kolei dla aktorów to możliwość bezpośredniego poznania osób z niepełnosprawnościami, uczenie się wspólnego obcowania. To także możliwość bezpośredniego zaproszenia do teatru i zaznajomienia z instytucją: pokazania filmu o teatrze, zdjęć, opowiedzenia o instytucji.

W procesie budowania zaangażowanej publiczności osób ze specjalnymi potrzebami sprzyjają też oprowadzania po teatrze, scenie, możliwość poznania rekwizytów używanych w trakcie spektaklu.

Ważne jest opisanie po kolei działań jakie się robi wchodząc do instytucji kulturalnej, pomaga to przystosować się dzieciom w spektrum do danej sytuacji. (cytat z wywiadu)

Problemem jest edukacja. Nie edukujemy. Aktorzy nie idą do szkoły, żeby porozmawiać o swoim zawodzie. Szkoły nie idą do teatru, tylko po to, żeby porozmawiać z aktorami, żeby poznać ich świat. (cytat z wywiadu)

Warto **rozpocząć stałą współpracę ze szkołami specjalnymi i integracyjnymi, placówkami szkolnymi i wychowawczymi, warsztatami terapii zajęciowej czy stowarzyszeniami i fundacjami, które pracują z osobami o specjalnych potrzebach**. Badani zwracają uwagę, że często grupy te są hermetyczne, dlatego warto, przynajmniej na początku, postawić na kontakt bezpośredni z kadrą oraz samymi osobami o specjalnych potrzebach (telefony, spotkania). Warto też zostawić w tych miejscach plakaty, na które mogą zwrócić uwagę indywidualne osoby. Osoby o specjalnych potrzebach komunikują się także przez wewnętrzne grupy na portalu Facebook, przez które można dotrzeć bezpośrednio z informacją do osób potencjalnie zainteresowanych ofertą Baj Pomorskiego.

Jednak podstawową kwestią w zakresie budowania relacji teatru z widzami o specjalnych potrzebach i dostępności oferty teatru jest **dostosowanie używanych kanałów informacji** (strona internetowa, media społecznościowe, drukowane materiały informacyjne) **do potrzeb osób z niepełnosprawnościami**. W tym zakresie są konkretne wytyczne tzw. WCGA 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines), które obowiązują instytucje publiczne, w tym teatr Baj Pomorski. Wprowadzają one między innymi:

- wysoki kontrast oraz wielkość liter,
- teksty alternatywne dla elementów nietekstowych umieszczonych na stronie (obrazy, zdjęcia),
- spójną nawigację strony internetowej.

Ważna jest także **forma treści, którą chcemy przekazać odbiorcom** – bez względu na kanał informacji. Standardy przygotowywania i publikowania treści³ przygotowane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji wskazują kilka zasad w tym zakresie:

- 1) Przemyśl dokładnie tekst, który chcesz napisać, i podziel go na logiczne części.
- 2) Ustal, które informacje są najbardziej istotne dla czytelnika i które słowa są najważniejsze w całym tekście.
- 3) Najważniejsze słowa powinny znaleźć się w tytule artykułu, a najważniejsze informacje – w pierwszym akapicie.
- 4) Tytuł i pierwszy akapit są najistotniejsze w całym artykule: to od nich zależy, czy odbiorca będzie dalej czytał tekst. Często jest tak, że to jedyny czytany fragment artykułu.
- 5) Stosuj zasadę odwróconej piramidy – najpierw najważniejsze informacje (tytuł i pierwszy akapit), potem rozwinięcie (kolejne akapity) i dodatkowe treści, np. materiały do pobrania czy inne powiązane artykuły (na samym końcu).

W procesie komunikacji teatru z publicznością nie jest istotna jedynie forma przekazu, ale także, a może przede wszystkim **treść, którą przekazuje**.

Zaczynając od elementu podstawowego oferty, czyli opisu spektakli i wydarzeń. Warto w nich **zawrzeć informacje dotyczące przebiegu** (czas trwania, informacja o przerwach) oraz **efektów, które będą użyte w trakcie wydarzenia** (głośne dźwięki, zapachy, zmiana światła). Znaczące są także informacje nie tyle o samej fabule, ale też o tym, **czego można podczas spektaklu doświadczyć**, jakie emocje i przeżycia spektakl czy wydarzenie może wywołać.

Dla osób o specjalnych potrzebach kluczowa jest **dostępność informacji o udogodnieniach, ale też, co równie ważne, utrudnieniach i barierach, z którymi mogą spotkać się w instytucji**. Informacje te powinny znaleźć się obowiązkowo na stronie internetowej instytucji, ale także w postaci najważniejszych informacji powinny być uwzględniane na plakatach, w informatorach, mediach społecznościowych i innych kanałach informacyjnych, których używa teatr. Otwarta komunikacja jest podstawą poczucia bezpieczeństwa widzów o specjalnych potrzebach odwiedzających teatr oraz ich opiekunów.

---

³ Pełna nazwa dokumentu: Standardy przygotowywania i publikowania treści oraz projektowania serwisów internetowych zgodnie z wytycznymi WCAG 2.0 na poziomie AA, 206, dostępny: https://bip.ore.edu.pl/pliki/zamowienia/powyzej/34-ORE-KONKURS-UE-2017/Zalacznik_nr_10_Wytyczne_WCAG.pdf

Dla osób, które potrzebują wizualnego planu my go mamy, znajdziesz go na przykład w szatni. Możesz liczyć na mapę teatru i wiedzieć gdzie masz iść. Możesz wiele rzeczy załatwić wizualnie, a nie z drugim człowiekiem. Możesz prosić o pomoc, ale mamy rozwiązania wyprzedzające. (cytat z wywiadu)

Założmy, że mamy dostosowane kanały promocji, dotarliśmy z informacją do widza z niepełnosprawnościami, mamy pracowników, którzy znają ich potrzeby i umieją się z nimi komunikować i mądrze wspierać. Musimy teraz zadbać o to, aby oferta teatru, spektakle i inne wydarzenia były zorganizowane w taki sposób, aby osoby ze specjalnymi potrzebami mogły i chciały z nich korzystać w bezpieczny i satysfakcjonujący dla siebie sposób.

OFERTA TEATRU I JEJ ORGANIZACJA

W przypadku analizowania kwestii oferty instytucji w kontekście dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami możemy wyodrębnić kilka obszarów:

1. Tematyka fabuły, obecność lub nieobecność różnorodnych postaci / bohaterów.
2. Formalna konstrukcja spektaklu: czas trwania, podział na scenę i widownię.
3. Bodźce towarzyszące spektaklowi i warunki jego odbioru.
4. Różnorodność oferty i rodzaj wydarzeń.

TEMATYKA SPEKTAKLI

Baj Pomorski jest teatrem dla dzieci. Jest to grupa odbiorców o zróżnicowanym etapie dojrzewania intelektualnego i emocjonalnego i tak też jest w grupie osób ze szczególnymi potrzebami.

Dla starszych uczestników bardziej atrakcyjne będą spektakle o tematyce dojrzałej podane w nieinfantylnej formie, potraktowane nie wprost. Podczas badania i rozmowy na temat fabuły spektakli często pojawiał się temat absurdu. Wielu naszych respondentów w wieku 10 + wyraziło chęć obejrzenia spektakli z bardziej abstrakcyjnym, absurdalnym poczuciem humoru, z dojrzałszą fabułą.

Dla młodszych uczestników ze specjalnymi potrzebami, ważne będzie poczucie bezpieczeństwa i dostosowanie fabuły, scenografii i gry aktorskiej do wieku.

Temat dostosowania fabuły i formuły spektaklu do wieku dzieci wybrzmiał mocno na przeprowadzonym przez nas wywiadzie grupowym z rodzicami dzieci niepełnosprawnych. Zwrócili oni uwagę, że w kilku spektaklach Teatru Baj Pomorski prezentowane są podteksty niestosowne dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Nawet jeśli w warstwie treściowej opowieść jest odpowiednia, to grą aktorską, lub strojem aktora_rki reżyser "puszcza oko" do dorosłego widza, czyniąc w różnych scenach aluzje do relacji damsko męskich czy wprowadzając klimat erotyki (np. w spektaklu "Przypadki Doktora Bonifacego Trąbki" i "Jaś i Małgosia").

Poruszanie tematyki specjalnych potrzeb w warstwie fabularnej spektaklu lub bezpośrednio wprowadzenie bohatera z niepełnosprawnością byłoby wzbogacające dla wszystkich odbiorców. Potraktowanie tego bez przymusu i parytetu pozwoliłoby pokazać różnorodność rozumianą jako zjawisko uniwersalne, budować otwartość na inność. Teatr wydaje się być doskonałym narzędziem, aby poprzez historię bohatera pokazać w bezpośredni sposób wyzwania życia codziennego osoby ze szczególnymi potrzebami jak również opowiedzieć o bardziej złożonych, abstrakcyjnych tematach z perspektywy OSP.

Jednym z nich był temat miłości osób z niepełnosprawnością. Pokazanie jak trudno budować relacje wśród osób ze specjalnymi potrzebami. Nauczyłem się wiele przy pracy nad tym spektaklem. (cytat z wywiadu)

Nie oznacza to tworzenia spektaklu, którego wiodącym tematem byłby bezpośrednio temat niepełnosprawności:

Myślę, że stricte spektakl o specjalnych potrzebach nie byłby najlepszy, ale na przykład o miłości, jakiś wątek, gdzie ktoś ma specjalne potrzeby i w to zaplątany jest temat uniwersalny, to byłoby ciekawe. Pokazanie, że nie wszyscy jesteśmy jednakowi. Jeśli zaczniemy pokazywać historie tych osób, to będzie miało sens. (cytat z wywiadu).

Równie ważną kwestią jest możliwość oglądania na scenie aktorów z niepełnosprawnością. Dla osób ze specjalnymi potrzebami siedzącymi na widowni jest to ważny sygnał mówiący o tym, że również scena jest dla nich dostępna, że warsztatu aktorskiego można się nauczyć bez względu na kondycję zdrowotną. Ma to wpływ na budowanie poczucia własnej wartości, sprawczości i motywacji do starania o satysfakcjonujące życie.

Jeśli chodzi o samą organizację przebiegu spektaklu, nie da się zbudować takiej formy, która bezwzględnie zadowoli wszystkich użytkowników, ponieważ ich potrzeby są zbyt zróżnicowane. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka kluczowych kwestii, które mogą zwiększyć komfort i poziom uczestnictwa (zaangażowany odbiór).

Widz ze spektrum autyzmu:

- Czas trwania przedstawienia: większość badanych z tej grupy wykazuje trudność w utrzymaniu uwagi i koncentracji przy spektaklach dłuższych niż 20/30 minut. Poczucie bezpieczeństwa daje sama wiedza, ile dokładnie będzie trwał spektakl.
- Tradycyjny podział na scenę i widownię: kłopotliwy ze względu na ruchliwość i naturalną nieświadomość społecznych norm, a być może poznawczą trudność w ich przyswajaniu. Wskazaniem rozwiązaniem byłaby interaktywność spektaklu lub po prostu tolerowanie sporadycznych wtargnięć na scenę.
- Wcześniejsze osvajanie przestrzeni i otoczenia jest kluczowe w budowaniu poczucia bezpieczeństwa, dlatego dobrą praktyką jest organizowanie wcześniejszego oprowadzanie po przestrzeniach teatru.
- “Kotwice bezpieczeństwa” - zachowania, które pomagają w stresującej sytuacji nadmiaru bodźców odzyskać spokój, np. podjadanie przekąsek, zerkanie w telefon komórkowy. Możliwość ich zastosowania podczas przedstawień pomogłaby w zbudowaniu poczucia bezpieczeństwa i w skupieniu się na przedstawieniu. *Niektóre osoby mają wybiórczości pokarmowe. Jedzenie pomaga im w skupieniu się na wydarzeniu. Mają swoje przyzwyczajenia. Czują się bezpieczniej z jedzeniem z domu, coś do czego są przyzwyczajeni. (cytat z wywiadu)*
- Możliwość wyjścia w trakcie spektaklu w przypadku poczucia zagrożenia, możliwość skorzystania z “pokoju lub przestrzeni wyciszeń”

Widz niedowidzący i niewidomy:

- Świadomość, że można łatwo wyjść do toalety w trakcie spektaklu i że jeśli będą potrzebowali asysty to po podniesieniu ręki podejdzie do nich pracownik i pomoże wyjść z sali.
- Możliwość odsłuchania audiodeskrypcji dotyczącej wyglądu postaci, kostiumów i scenografii przed rozpoczęciem spektaklu – dla pełniejszego obrazu tego co dzieje się na scenie (dobrym rozwiązaniem jest udostępnianie tych audiodeskrypcji na stronie internetowej- do odsłuchania w domu).
- W przypadku awarii słuchawek do audiodeskrypcji lub problemów z obsługą uzyskanie wsparcia od pracownika.
- Dostępne siedzenia w rzędach, z których widać najlepiej – dla osób słabowidzących.

Widz poruszający się na wózku

- Łatwy dostęp do wyjścia, np. do toalety w trakcie spektaklu.
- Możliwość ustawienia wózka w rzędzie innych krzeseł, a nie z boku "na dostawkę"

BODŹCE I WRAŻENIA ZMYSŁOWE PODCZAS SPEKTAKLU: DŹWIĘKI, OŚWIETLENIE I INNE

Dla wielu osób ze szczególnymi potrzebami silne bodźce zmysłowe mogą wywołać przykre konsekwencje. Silne światła stroboskopowe mogą być wyzwalaczem ataku epilepsji. Wysokie natężenie hałasu może być nie do zniesienia dla osób wysoko wrażliwych. Całkowita ciemność może być trudnością dla osób w spektrum autyzmu i osób niewidomych i niedowidzących. Inne elementy składające się na wrażenia zmysłowe, które grają rolę w poczuciu komfortu to: kolorystyka sali i scenografii, twardość i wrażenia dotykowe krzeseł, ilość innych osób na sali,

Teatr jako medium rządzi się swoimi prawami. Scenografia, oświetlenie, muzyka, stanowią nieodłączny element spektaklu, obok fabuły czy postaci bohaterów. Ponieważ nie sposób określić uniwersalnych potrzeb dotyczących bodźców wizualnych, dźwiękowych czy emocjonalnych, które byłyby korzystne dla wszystkich osób z niepełnosprawnościami, wydaje się, że najważniejsze co można zrobić, aby zadbać o poczucie ich bezpieczeństwa i komfortu jest **wcześniejsze informowanie o nich** (na stronie internetowej, na ulotkach, w opisach wydarzeń).

Propozycje konkretnych rozwiązań w obszarze organizacji spektakli

- wcześniejszy komunikat o długości trwania spektaklu, np. zegar na scenie odczytywany przez aktorów;
- możliwość wychodzenia w trakcie spektaklu przy opisaniu okoliczności wyjścia, np. w przypadku poczucia zagrożenia czy przeciążenia bodźcami; informowanie o tym np. na biletach;
- możliwość podjadania przekąsek i korzystania z telefonu przy ściszym dźwięku;
- wcześniejszy komunikat o głośności i natężeniu hałasów i światła, np. ze sceny;
- nakładki sensoryczne na krzesała;
- bardziej kameralne i cichsze spektakle dla osób, które tego potrzebują, bilety co drugi rząd;
- słuchawki wyciszające dla osób, które są wrażliwe na dźwięk;
- przerwa przy długich spektaklach;
- interakcje i włączanie widowni do spektaklu, przy akceptacji odmowy ze strony widza.

Dla osób z niepełnosprawnościami, dla których uczestniczenie w życiu społecznym jest często ograniczone i utrudnione, kontakt z kulturą i innymi widzami ma znaczenie integracyjne.

Stąd też potrzeby, aby rozszerzyć ofertę teatru, tak aby w jego przestrzeni móc eksplorować również pozostałe dziedziny sztuki razem z innymi osobami. Stwarza to przestrzeń do poznania się, ułatwia nawiązywanie relacji z innymi, podsuwa tematy do rozmowy.

Zadaniem jest pokazanie, że teatr nie jest miejscem do zrozumienia, a odczuwania, żeby opiekunowie byli skłonni wysłać podopiecznego w to miejsce. (cytat z wywiadu)

(Opiekunowie) często uważają, że osoba z niepełnosprawnością nie zrozumie sztuki. Ale w ten sposób możemy pokazać, że można żyć normalnie, można angażować. (cytat z wywiadu)

Konkretne propozycje innych działań w przestrzeni teatru:

- Teatralny Klub Dyskusyjny – dyskusje o sztukach po spektaklach.
- Warsztaty teatralne - możliwość zagrania sceny z aktorami, pokazanie jak przygotowywać się do roli.
- Warsztaty z pantomimy.
- Zajęcia taneczne, muzyczne.
- Spotkania z aktorami / ludźmi sceny.
- Warsztaty dla amatorskich grup teatralnych (techniki pracy, rozwijanie warsztatu, nauka choreografii scenicznej).
- Warsztaty budowania lalek / kukiełek.
- Spotkania poetyckie.
- Zwiedzanie całego teatru.
- Warsztaty z robienia kostiumów, zabawa w charakteryzację.
- Próby na scenie w Bajju (udostępnienie sceny) dla amatorskich grup teatralnych.
- Warsztaty audio-wideo w teatrze i w placówkach specjalistycznych.
- Wizyty aktorów w szkole: *U nas jest akcja głośnego czytania w szkole. Zaangażowanie dzieciaków, żeby też pokazały coś od siebie aktorom. Warsztaty w szkole, żeby nauczyć coś dzieci. Później na przykład pokazanie tego w Bajju*

Obszarem, który poruszany był już na samym początku każdej naszej rozmowy o dostępności teatru jest obszar infrastruktury i przestrzeni. Pomimo, że jest najbardziej kosztownym obszarem do zmiany, jest też najłatwiej mierzalny, dzięki czemu może być szczegółowo zaplanowany już na samym początku budowania strategii dostępności. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych stworzył specjalne narzędzie do przeprowadzenia diagnozy dostępności przestrzeni instytucji – matrycę dostępności, zawierająca szczegółowe parametry dotyczące przestrzeni spełniającej warunki dostępności. Szczegółowe audyty przeprowadzają również specjaliści ds. dostępności.

W naszym badaniu dokonaliśmy wyodrębnienia obszarów problemowych w aspekcie przestrzeni i infrastruktury teatru, które będą podlegać dalszym uszczegółowieniom.

Co sprawia, że teatr może **nie być** przyjaznym miejscem dla osób o różnorodnych potrzebach? Dla osób z ograniczonymi możliwościami poruszania się (osoby niedowidzące i niewidome oraz z niepełnosprawnościami ruchowymi) pierwszą z barier jest **dotarcie do samej instytucji**. Wyjścia bez wcześniejszego zaplanowania i dobrego przygotowania się właściwie się nie zdarzają. Dla zapewnienia własnego bezpieczeństwa i komfortu konieczne jest (szczególnie przed pierwszą wizytą) sprawdzenie warunków architektonicznych instytucji.

Kluczowe dla osób o ograniczonej mobilności są:

- **Nawierzchnia prowadząca do instytucji.** W przypadku Baja Pomorskiego *są nierówności, uskoki, blisko znajduje się jezdnia, chodnik jest bardzo wąski, część jest wyłączona na parking i to stanowi o niebezpieczeństwie (cytat z wywiadu).*
- **Możliwość zaparkowania.** Obecnie brakuje oznaczonego miejsca dla osób z niepełnosprawnościami, jedyne miejsce znajduje się na parkingu dla pracowników, który jest zamknięty.
- **Wejście do instytucji.** Ważne jest, aby osoby o specjalnych potrzebach nie musiały korzystać z innych (nieoficjalnych) wejść. Wszystkie wejścia powinny być nie tylko możliwe, ale i łatwo dostępne. W Bajach Pomorskich należałoby zlikwidować schody z lewej strony budynku i lepiej oznaczyć drogę do możliwych wejść. Należy też zwrócić uwagę, że wejście od tylnej strony budynku zwykle jest zamknięte (osoby, które chcą skorzystać z tego wejścia zmuszone są do upominania się o dostęp). Ważne jest także

oznakowanie schodów przy wejściu głównym czarno-żółtą taśmą i zamontowanie poręczy wychodzącej poza schody do 30 cm. *Największym problemem jest kwestia informacyjna – nie ma informacji, którądy osoba niepełnosprawna może łatwiej dostać się do teatru (cytat z wywiadu).*

- **Drzwi wejściowe do instytucji.** Rozsuwane drzwi muszą być oznakowane, bo osoby z wadą wzroku mogą nie zauważyć i na nie wpaść, jeśli się szybko nie otworzą.
- Możliwość łatwego **poproszenia pracowników instytucji o pomoc w wejściu do instytucji**, w razie konieczności.
- W przypadku niektórych osób, ale też z punktu widzenia zwiększenia indywidualnego poziomu uczestnictwa osób o specjalnych potrzebach w kulturze, ważna jest **pomoc w dotarciu do instytucji poprzez zapewnienie opiekuna** (być może w formie wolontariatu w Bajcu Pomorskim) bądź **możliwości skorzystania z transportu zapewnianego przez instytucję** (nie każdy może liczyć na opiekuna, z którym wybierze się do teatru).

Kolejnym etapem wizyty w teatrze jest samo poruszanie się po budynku. Każda z badanych przez nas grup widzów o różnych potrzebach: osoby niedowidzące i niewidome, osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi, osoby ze spektrum autyzmu podkreślały jak **ważna jest możliwość zaznajomienia się z przestrzenią instytucji jeszcze przed jej odwiedzinami i wejściem do środka.**

Dla różnych grup odbiorców o specjalnych potrzebach sprawdzą się inne rozwiązania w tym zakresie:

- **Mapy instytucji.** Powinny być udostępniane w postaci tyflomapy umieszczonej przy wejściu do budynku, ale także prostej grafiki (z piktogramami i krótkimi opisami, także w polskim alfabecie Braille'a), którą można otrzymać czy pobrać od razu po wejściu do budynku, uzupełniająco może pojawić się audioprzewodnik po teatrze możliwy do wypożyczenia w kasie teatru.
- **Umieszczenie zdjęć teatru wewnątrz i na zewnątrz oraz opisu przestrzeni na stronie internetowej instytucji.** Można to zrobić w formie oddzielnej zakładki "dostępność", która będzie zawierać wszystkie niezbędne informacje w tym zakresie. Ważne jest też wskazanie konkretnej osoby (i udostępnienie bezpośredniego kontaktu), do której można się zgłaszać z pytaniami o kwestie dostępności teatru.
- Organizowanie od czasu do czasu **oprowadzania po teatrze** (w tym ze sceną i rekwizytami), które pozwoli poznać przestrzeń instytucji w mniejszym tłumie.
- Pomocne byłyby **informacje dotyczące dojazdu do teatru z różnych punktów miasta oraz wskazania na utrudnienia na trasie.**

Podobnie w przypadku **poruszania się po teatrze konieczne jest usunięcie niektórych barier architektonicznych oraz wprowadzenie ułatwień w poruszaniu się po instytucji:**

- **Łatwa dostępność windy**, z której mogą skorzystać osoby poruszające się na wózkach (obecnie nie jest do końca jasne czy winda działa i czy można z niej korzystać).
- **Wyraźne oznaczenia wewnątrz budynku** wskazujące, gdzie znajdują się poszczególne pomieszczenia (napisy i piktogramy) oraz strzałki kierunkowe i inne oznaczenia (na przykład linie na podłodze) prowadzące do tych miejsc. Dla osób niedowidzących i niewidomych konieczne jest, aby napisy były odpowiedniej wielkości oraz kontrast, uzupełniająco zapisane polskim alfabetem Braille'a.
- **Wyraźne oznaczenie schodów** (przynajmniej pierwszego i ostatniego) w kontrastowym kolorze oraz usunięcie wszelkich przedmiotów i ozdób przy schodach i ze schodów, by umożliwić swobodę korzystania z poręczy.
- **Umieszczenie specjalnych znaczników w przestrzeni w systemie TOTUPOINT** (dla osób niewidomych) wskazujących i opisujących poszczególne mijane miejsca lub uruchomienie interaktywnej mapy instytucji z syntezatorem mowy.
- **Dostępność kasy biletowej** – w Bajku Pomorskim kasa znajduje się na odpowiednim poziomie.
- Dobre oświetlenie całej instytucji, które obecnie nie jest odpowiednie.
- Kontrast kolorów ścian, podłóg i drzwi w całej instytucji.
- **Obszerne, dostosowane i wyraźnie oznaczone toalety dla osób ze specjalnymi potrzebami wyposażone w sygnały alarmowe.** Szczegółowe uwagi dotyczące toalety dla osób poruszających się przy pomocy wózka: kosz na odpady powinien być umieszczony bliżej toalety, lustro umieścić na wysokości osoby siedzącej, zamontować umywalkę niskosyfonową i wolnoopadającą deskę sedesową oraz kran na czujkę, obniżyć pojemnik na ręczniki papierowe, umieścić informację o gaszeniu światła na wysokości wzroku osoby siedzącej na wózku, usunąć prowizoryczny przewijak, brakuje wieszaków zamontowanych na niskim poziomie, poręcze wspomagające są zbyt krótkie.

Komfort uczestnictwa w spektaklu jest ściśle związany z tym, **w jaki sposób zaaranżowana jest sala widowiskowa w teatrze.**

Zacznijmy od samego momentu **wejścia do sali widowiskowej.** Ważnych jest tu kilka kwestii:

- Kąt nachylenia wejścia/zjazdu do głównej sali widowiskowej nie może być zbyt duży (obecnie jest uciążliwy).
- Oświetlenie przed rozpoczęciem spektaklu powinno być jaśniejsze - dzięki czemu łatwiej poruszać się po sali.
- Odpowiednie oznaczenie miejsc na widowni i ich dostosowanie do różnych potrzeb.
- Brakuje wygodnych miejsc dla osób poruszających się przy pomocy wózków, obecnie należy zająć miejsca obok foteli, co jest niebezpieczne (nierówna nawierzchnia) i niewygodne.

- Kluczowa jest uważność i gotowość do wsparcia przez pracowników obsługujących spektakl (szczególnie przy wejściu do sali widowiskowej – jest dość stromo oraz w znalezieniu odpowiedniego miejsca).

Osoby ze specjalnymi potrzebami często proszone są o zajęcie miejsc blisko sceny, co wiąże się z dużym dyskomfortem (częsta konieczność zadzierania głowy, dla osób o dużej wrażliwości dźwiękowej czy wzrokowej zbyt intensywne doznania). Często wywołuje też poczucie nierównego traktowania: *To jest uwłaczające, wszyscy się rozsiadają na górze (cytat z wywiadu)*. Dla osób poruszających się na wózkach kluczowa jest **łatwa dostępność miejsca**, co najczęściej oznacza raczej ostatnie rzędy, nie pierwsze. **Miejsca te powinny być oznaczone oraz umożliwiać samodzielne przesiadanie się z wózka na fotel.**

W wielu instytucjach (jak robiliśmy audyty) jest tylko jedno miejsce dla wózka. Są osoby, które jadąc tam wózkiem chcą się przesiadać. Musi być zagwarantowane takie miejsce, żeby osoba z wózka sama się przesiadła na fotel. Wózek służy im tylko do transportu. (cytat z wywiadu)

Dla osób niewidomych i niedowidzących kluczowe jest **odpowiednie oznaczenie miejsc na widowni – dużymi cyframi, wyraźnym w dotyku grawerem i kontrastowym kolorem**. Warto także zarezerwować dla osób niedowidzących rzędy, z których widoczność sceny jest najlepsza.

Z kolei dla osób ze spektrum autyzmu, które często mają mniejszą strefę poczucia własnej przestrzeni ważne jest **zapewnienie przerwy między miejscami dla kolejnych widzów**.

Warto też zwrócić uwagę na osoby z napięciem mięśniowym, które mogą spaść ze zwykłego fotela. Dla nich pomocne byłyby **ograniczniki w formie zdejmowanych nakładek**.

Propozycją konkretnego rozwiązania, które pomogłoby lepiej przygotować elementy infrastruktury na przybycie gości ze specjalnymi potrzebami jest **ankieta specjalnych potrzeb wypełniana podczas internetowego zakupu biletu na spektakl, lub rezerwacji telefonicznej**.

Ułatwieniem dla uczestnictwa w spektaklu przez osoby o specjalnych potrzebach i różnej wrażliwości, a czasem wręcz stworzeniem możliwości świadomego i aktywnego uczestnictwa w spektaklu, **są rozwiązania techniczne i cyfrowe**:

- audiodeskrypcja – konieczna dla osób niewidomych, ale również przydatna dla osób ze spektrum autyzmu, ponieważ może lepiej wytłumaczyć co dzieje się na scenie,
- słuchawki wyciszające dla osób, które są wrażliwe na dźwięk.

Rozwiązaniami wspierającymi osoby o specjalnych potrzebach w uczestnictwie w spektaklach mogą być także:

- piłeczki sensoryczne, które pomagają skupić się osobom nadmiernie pobudzonym,
- wyznaczone i specjalnie zaaranżowane miejsca (pokój lub przytulnie zaaranżowana część korytarza) poza salą widowiskową, dostępne podczas spektaklu, które pomagają się wyciszyć, uspokoić czy odpocząć.

Osoby o specjalnych potrzebach, które mają doświadczenie nie tylko bycia widzem teatru, ale też aktorskie czy uczestnictwa w teatralnych warsztatach zwracają uwagę na **niedostępność sceny, szczególnie dla osób poruszających się na wózkach, niewidomych i niedowidzących. Jest to kluczowa kwestia, którą muszą nadrobić teatry, w tym Baj Pomorski, jeśli chcą angażować osoby ze specjalnymi potrzebami nie tylko jako widzów, ale też twórców.**

Mam wyrzuty sumienia w momencie jak ludzie muszą mnie dźwigać, żeby wejść na scenę. To jest niebezpieczne. To są też często nieprzeszkoleni do tego ludzie. (cytat z wywiadu)

Zdj.5 Wejście na scenę jest niedostosowane dla osób poruszających się na wózkach

Zdj.6 Widownia sali „Małej Sceny” jest niedostosowana dla osób poruszających się na wózkach

Zdj.7 Winda dla niepełnosprawnych powinna być zawsze dostępna i nie zastawiona innymi obiektami.

Zdj.8 Brak oznakowania wejścia do instytucji i jej otoczenia dla osób niepełnosprawnych

Zdj.9 Brak informacji dla osób niepełnosprawnych; klamka do drzwi powinna być w formie poziomego uchwytu

Zdj.10 Schody – bariera dla osób poruszających się na wózkach

Zdj.11 W toalecie dla niepełnosprawnych – niedopasowana wysokość lustra, suszarki do rąk

Zdj 12. Tabliczka na drzwiach toalety dla niepełnosprawnych jest na wysokości wzroku osoby stojącej

Zdj.13 Między windą a toaletą dla niepełnosprawnych są schody. Uniemożliwia to korzystanie z przestrzeni pierwszego piętra osobom poruszającym się na wózku.

Budowanie dostępnej i przyjaznej instytucji do zadanie na lata. Tak złożony proces powinien być realizowany na podstawie wypracowanej strategii rozwoju. Warto pamiętać, że strategia nie może stać się dokumentem, który „ląduje w szafie”, lecz wymaga regularnej pracy: spotkań, ewaluacji, aktualizacji.

Teatr Baj Pomorski jako instytucja kultury nie rozpoczyna wdrażania rozwiązań dostępnościowych od zera. Posiada je częściowo w obszarze infrastruktury (winda dla niepełnosprawnych, prowadnice dla niewidomych w ogrodzie Szekspirowskim, dostosowana toaleta, podjazdy na widowni sali wielkiej), jak i w obszarze oferty (spektakl Przytulaki, pozytywnie odbierany przez część dzieci autystycznych, Przegląd Teatrów Osób Niepełnosprawnych „Innym Okiem”), dzięki czemu pracownicy teatru Baj Pomorski mają doświadczenia kontaktu z osobami ze specjalnymi potrzebami.

Budowanie dostępności powinno jednak odbywać się systemowo, uwzględniając wszystkie obszary kontaktu widza ze specjalnymi potrzebami: infrastrukturę i przestrzeń, ofertę i jej organizację, kanały promocji oraz obsługę widza ze specjalnymi potrzebami. Ten ostatni wydaje się wymagać najwięcej wysiłku ze strony kadry instytucji jest jednak fundamentem dostępnej instytucji kultury. Można stwierdzić, że nawet bez perfekcyjnie dostępnej przestrzeni, a z wyszkoloną, empatyczną kadrą, instytucja będzie postrzegana jako przyjazna i otwarta na różnorodne potrzeby. Ostatecznie przecież Teatr to ludzie, a doświadczenie Teatru to spotkanie człowieka z człowiekiem.